

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.68.5-21>

УДК 725.838

Ватаманюк Наталія Юріївна,

*доктор філософії з архітектури та містобудування,
асистент кафедри містобудування та урбаністики*

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

n.vatamaniuk@chnu.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0002-4977-992X>

Собко Юлія Тарасівна,

асистент кафедри містобудування та урбаністики

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

y.sobko@chnu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0006-5982-329X>

Собко Юрій Тарасович,

кандидат технічних наук, доцент кафедри будівництва

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

yu.sobko@chnu.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0001-6380-9227>

СПЛЕТІННЯ АРХІТЕКТУРИ ТА КУЛЬТУРИ НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНИХ НАРОДНИХ ДОМІВ У МІСТІ ЧЕРНІВЦІ

Анотація: у статті висвітлюється історія та сучасний стан Народних домів у місті Чернівці. Описуються архітектурні особливості та їх зв'язок з етнічними громадами.

Ключові слова: Народні доми; Чернівці; національні громади; культура.

Постановка проблеми. Наразі збереження історико-культурної спадщини є необхідною передумовою розвитку нації та її культури [6, 7]. Народні доми будували з різними архітектурними особливостями тої чи іншої громади. Там відбувалися найважливіші події національно-культурного життя міста, працювали бібліотеки й читальні, художні колективи, хори, драматичні гуртки, театри. Згодом там формувалися громадські, політичні, просвітні, мистецькі, професійні та інші організації.

Метою публікації є дослідження виникнення Народних домів та етапів формування культурних тенденцій багатонаціонального міста Чернівці.

Аналіз публікацій: архітектурну спадщину Чернівців досліджували: І. Коротун [10], О. Кордунян, Р. Могитич [12], Л. Вандюк, С. Біленкова [3], Т. Антощук [1], В. Вечерський, Б. Колосок, Т. Скібіцька, О. Сердюк, М. Никирса [13], О. Масан, І. Чеховський [14], Б. Тимощук, І. Русанова та ін.

М. Ясінський присвятив багато праць вивченню створення Українських Народних Домів (УНД) на прикладі Західного регіону.

Основна частина. Чернівці – це багатонаціональне та багатокультурне місто, яке формувалось впродовж віків під впливом різних історичних подій.

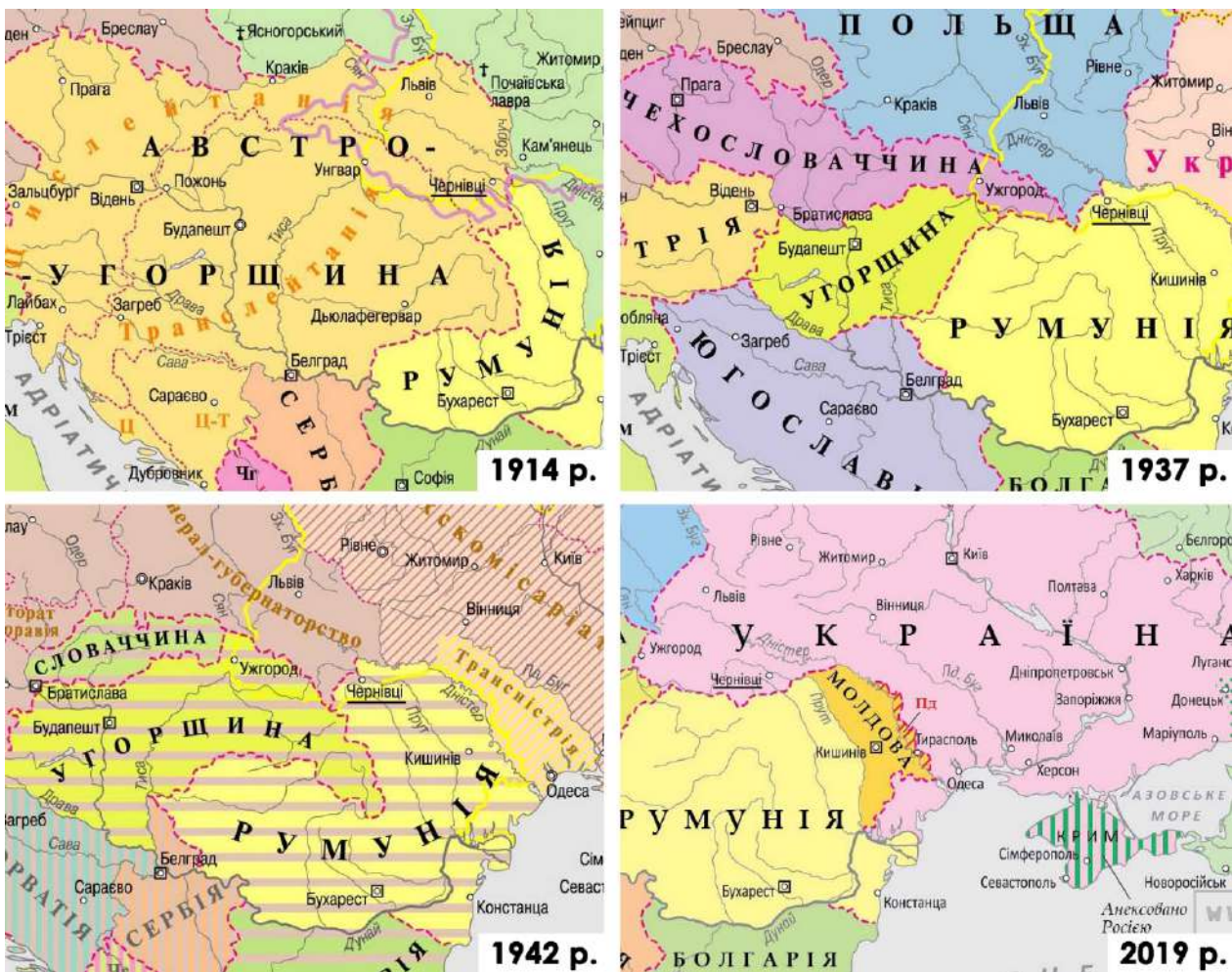

Рис. 1. Карти Центрально-Східної Європи 1914, 1937, 1942, 2019 рр. з позначенням міста Чернівці

Історія міста починається від найдавніших часів. Великий вплив на його розвиток спричинило розташування на межовій території великих держав (Рис.1). Територія сучасної Чернівецької області впродовж X-XI століть входила до складу Київської Русі, XII-XVI століть – Галицького та Галицько-Волинського князівств, у другій половині XVI століття – Молдавського

князівства. З кінця 30-х років XVI століття Буковина у складі останнього потрапила у залежність від Османської імперії. А у 1774 році була приєднана до Австрії. На цей час місто являло собою невеличке поселення приблизно з 200 будинків з населенням 1000 чоловік. Оpubлікована Р. Ф. Кайндлем карта «Чернівці й околиці в 1774 р.» (Рис. 2) дає загальне уявлення про містобудівну ситуацію на стику двох етапів розвитку міста – молдавського та австрійського. На карті чітко показана гідрографія, рельєф, місця розташування населених пунктів, дороги різних категорії [9].

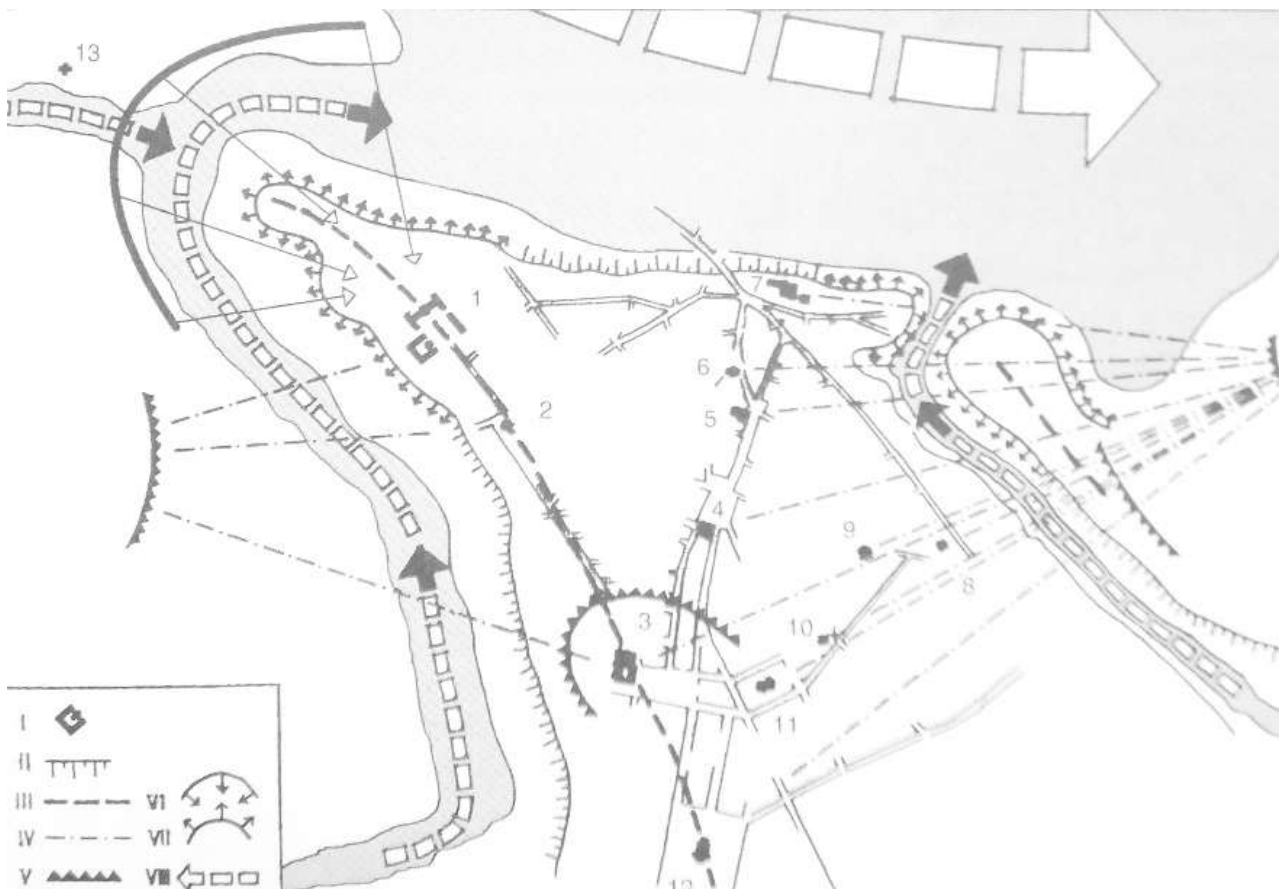

Рис. 2. Карта Р.Ф. Кайндля «Чернівці й околиці в 1774 році» [9]

З 1786 року Чернівці стають центром повіту у складі Галичини, а з 1849 року – центром Буковинського краю. Період кінця XVIII – сер. XIX ст. був дуже важливим в історії будівництва міста, відбулась закладка основних напрямків забудови вулиць. Перший міський інвентаризаційний план земельних наділів інженера Пітцеллі датується 1787 роком (Рис. 3). Кожна парцеля (земельна ділянка) на плані має власний номер, в експлікації наведені окремі назви і призначення споруд [2].

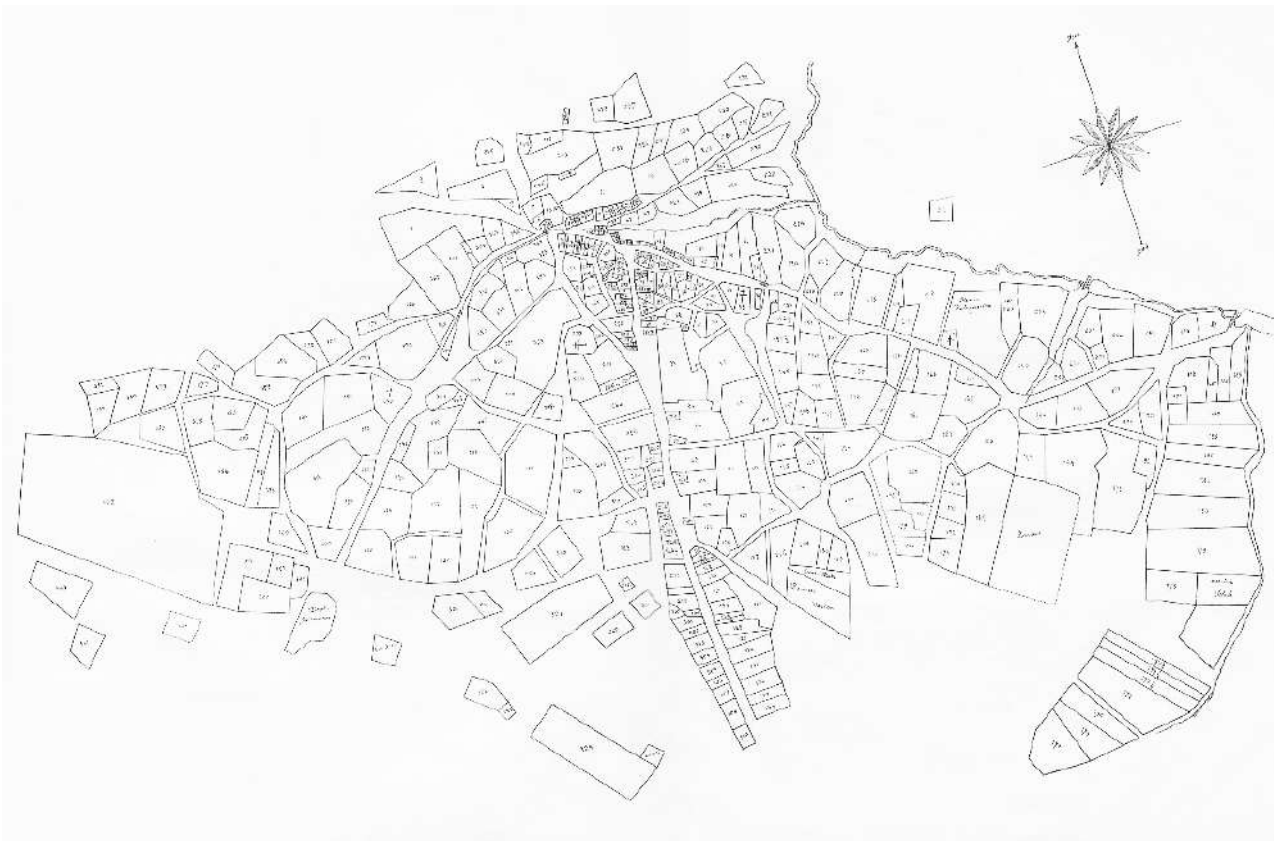

Рис. 3. План Пітцеллі, 1787 р. [2]

З перших десятиліть приєднання Буковини до Габсбурзької монархії, з метою інтенсивного освоєння краю, сюди запрошувались переселенці з різних країн, в першу чергу з сусідньої Німеччини, щоб, з одного боку, прискорити економічний розвиток, а з другого – посилити німецький вплив. Переселенцям надавались пільги: звільнення на 50 років від військової служби, на 10 років – від податків, а також надавалась матеріальна допомога з боку держави. З 1782 року і до кінця 30-х років XIX ст. Буковину переселилось до 3 тисяч німецьких сімей із Швабії, Баварії, Франконії, Саксонії, Богемії у пошуках кращих умов для проживання.

За 140 років перебування у складі Австрії зусиллями кількох поколінь його жителів, які використали кращі зразки європейського досвіду містобудування, допомогу і талант визначних австрійських зодчих, Чернівці перетворились на цивілізоване європейське місто. У цьому найвіддаленішому на схід місті від імперії сформувався космополітичний, поліетнічний склад населення.

З етнічної точки зору, Чернівці були найбільш «змішаною» із всіх провінційних столиць Габсбурзької Імперії. На 1910 рік із 90 000 загального

населення, 33 відсотки становили євреї, 17 – німці, 17 – українці, 16 – румуни та 14 – поляки. Решту склали вірмени, мадяри, словаки, тощо. В австрійські часи кожна етнічна група розвинула мережу різноманітних культурних, освітніх, спортивних, політичних та суспільних організацій та спілок.

Під час Першої світової війни (1914-1918) територія Буковини та Бессарабії приєдналась до Румунії, у складі якої місто перебувало упродовж 1918-1940, 1941-1944 років. Двадцятирічне панування румунів у Буковині було кроком назад порівняно з цісарською Австро-Угорщиною. Поряд з деякими успіхами в міському господарстві (нове будівництво в стилях конструктивізму та необринков'яну, створення аеропорту, відкриття автобусного сполучення та першої тролейбусної лінії) Чернівці й уся Буковина переживали в міжвоєнний період економічну депресію.

28 червня 1940 року Чернівці увійшли до складу радянської України, а з 1991 року – Незалежної України.

Кожна держава у складі якої перебували Чернівці залишила свій відбиток в містобудівному та архітектурному середовищі, створивши при цьому неповторну атмосферу, що творилась на пограниччі культур і народів. Тут працювали кращі австрійські та румунські архітектори, серед яких Йозеф Главка, Фрідріх Зец, Йозеф Ляйцнер, Макс Моргенштерн, Фердинанд Фельнер та Германн Гельмер, Йозеф Шрайбер, Антон Фіала, Артур Вілеман фон Монтефорте, Франц Сковрон, Йозеф Грегор, Фрідріх Готтесманн, Констянтин Ненеску, Леон Сіліон, Хорія Крянге, В'єрджіл Іонеску, Олександр Іванов та ін.

Створення народних домів. З середини XIX ст. на Буковині починається час розквіту товариського життя. Розпочинають боротьбу за своє національне буття і спільність місцеві українці, румуни, євреї, німці, поляки та ін. Тому серед численних культурно-просвітницьких об'єднань вже у 60-х рр. XIX ст. виникають чисто національні товариства. Першими такими національними організаціями були товариства румунів, українців, поляків, які в подальшому створюють «Народні» доми.

Унікальним явищем для міста вже понад півтора століття є п'ять Національних Народних Домів, які символізували п'ять найпотужніших національних груп: німецьку, польську, українську, єврейську і румунську [1].

«Народні» доми будувалися як місця зустрічі. Водночас, вони мали виражати впевненість та гордість етнічних груп, кожна з яких намагалась представити себе, свою культуру та економічну силу в гарних презентабельних спорудах. Вони орієнтувались на задоволення потреб общин у проведенні дозвілля та включали в себе ряд наступних функцій: культурно-творчу, виховну, пізнавальну, розважальну, методичну.

Характерною рисою для заснування всіх національних домів у Чернівцях, тобто обов'язковою передумовою їх будівництва і відкриття ставав збір коштів. Основна частина матеріальних засобів, на які дома були збудовані або придбані, стали добровичні пожертви членів кожної національної громади. Як відомо, жодний з народних домів не виник у Чернівцях на державні кошти, хоча позиція Австро-Угорської держави була лояльною і доброзичливою щодо культурного і національного розвитку представників різних національностей краю. Оскільки добровичні пожертви не могли забезпечити фінансові потреби на будівництво, типовим засобом для отримання недостатніх коштів стало проведення речових та інших лотерей.

Фрагмент карти міського будівельного інженера Людвіка Веста, датований 1911 р. (Рис. 4) показує нам міську тканину та головні площі міста Чернівці – Austria Platz (нині Соборна площа), Franz Josef Platz (нині сквер), Ring Platz – площа Ринок (нині Центральна площа), Elisabeth Platz (нині Театральна площа), які були публічними просторами та належали громадськості.

Аналізуючи далі цей фрагмент, можна констатувати, що Український (1), Польський (2), Єврейський (3) та Німецький (4) Народні Доми побудовані чи перебудовані (в період між 1899 та 1910 роком) – знаходяться в центральній частині міста – Театральна площа (Elisabeth Platz), вул. О. Кобилянської (Herren Gasse), ріг вулиці Української та Петровича (Schlangen Gasse / Petrowicz Gasse). Румунський Народний Дім (5) (збудований у 1940-х рр.) розташований на вільній території поряд з Єврейським Народним Домом на Театральній площі (Elisabeth Platz) [4].

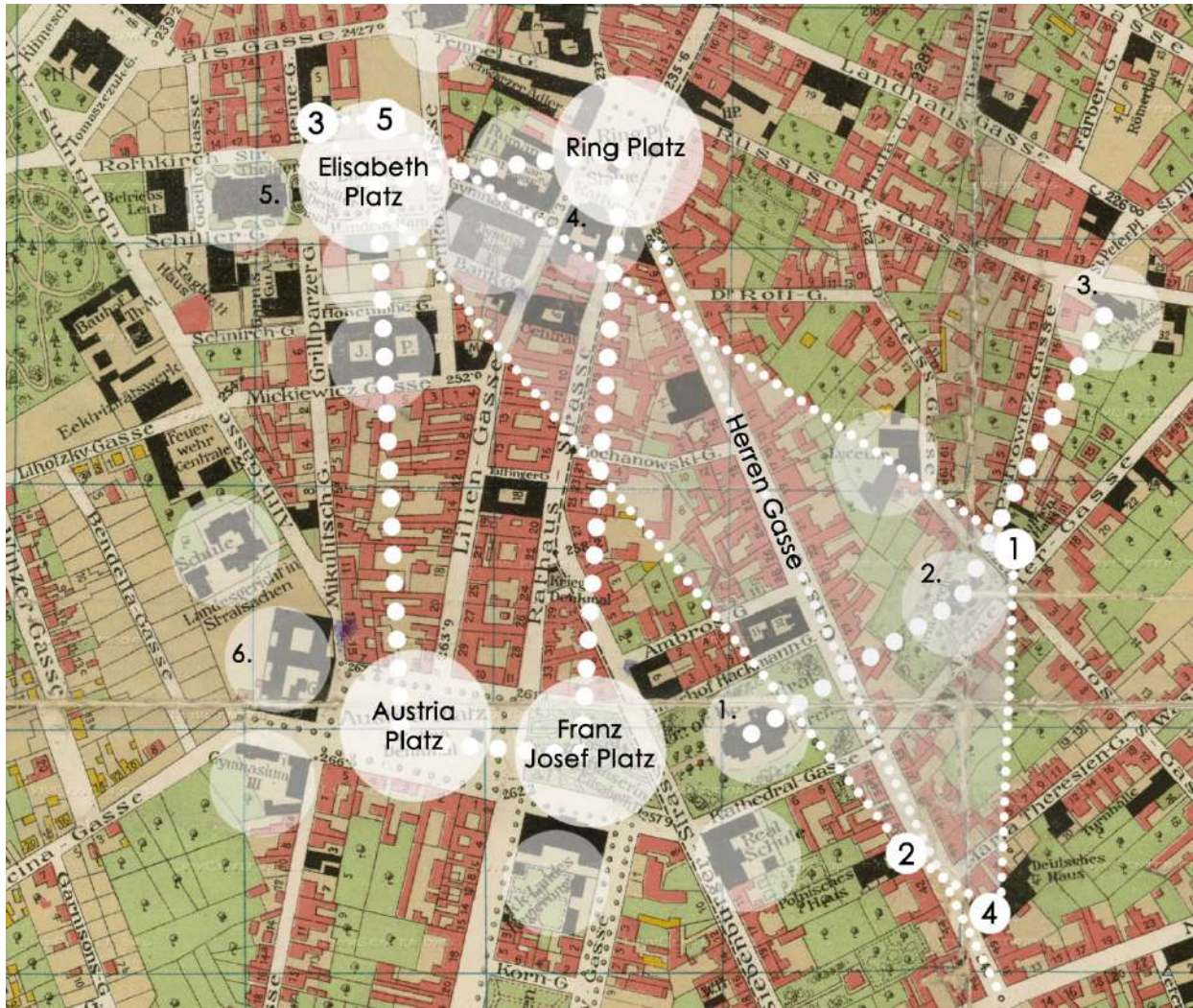

Рис. 4. Фрагмент карти Людвіка Веста, Чернівці, 1911 р. [4]

А щільне розміщення в центрі міста різних установ та закладів дає нам змогу виявити міське середовище, яке містило в собі, адміністративні споруди: Ратушу (4.), карний суд та в'язницю (6.), Торгово-промислову палату Буковини (нині адміністративний корпус Чернівецького медуніверситету), Палац Юстиції (нині Чернівецька обласна адміністрація); релігійні споруди (Свято-Духівський Кафедральний Собор (1.), Вірменську церкву (2.), церкву Святих Петра і Павла (нині Собор Успіння Пресвятої Богородиці (3.)), Темпль (нині кінотеатр «Чернівці»); освітні заклади (школи, гімназії та ліцеї), культурно-видовищні заклади (театр (нині Чернівецький академічний обласний український музично-драматичний театр імені Ольги Кобилянської (5.)) та створювало безбар'єрний простір для формування культурного різноманіття міста.

Таким чином у місті були стерті кордони між різними громадами та товариствами та процвітала толерантність, відбувався культурний діалог на всіх соціально-культурних рівнях.

«Народні» дома ставали центрами культурного, громадського і політичного життя національних громад у місті Чернівці та Буковині в цілому. Особливістю Буковини за всіх часів був і залишається феномен її поліетнічності «Ми були одним серцем і однією душею — німці, румуни, поляки, угорці й українці» — писав Георг Дроздовський [8].

Український Народний Дім

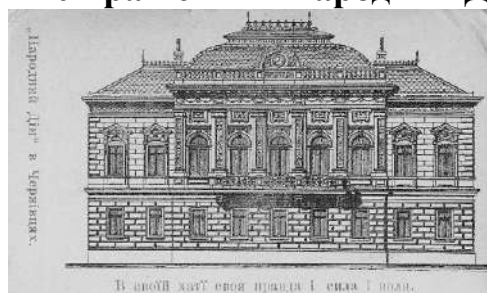

Рис. 5 Зображення фасаду Українського Народного Дому [8]

Рис. 6 Споруда Українського Народного Дому (сучасний стан) [8]

Рис. 7 Деталь фасаду (аттик з гербом і надписом) [8]

Рік: 1897-1899 рр. (перебудова), 1899-1900 рр. (добудова 2-го поверху)

Архітектор: Клік, Гафт

Стиль: класичний з ренесансним оздобленням

Історія побудови приміщення Українського Народного Дому починається з часу створення українського товариства «Народний дім». Ідея заснувати товариство вперше була висловлена на загальних зборах «Руської Бесіди» 12 липня 1875 року. Статут товариства був затверджений Буковинською крайовою управою 22 січня 1884 року. Одразу після створення товариства постало питання про спорудження власної домівки товариства та було започатковано збір коштів. Товариство придбало два будинки по вулиці Петровича, 2 і Петровича, 4 та дві парцелі городу для перебудови існуючих будівель у 1899 році у власну двоповерхову споруду розі вулиць Української, 31 та Петровича, 2 під керівництвом архітектора Гафта та будівничого Алоїса Леопольда. На фасаді розміщена дата 1884 рік, яка вказує на дату заснування товариства.

Перед Першою світовою війною тут мали місце майже всі українські товариства.

На початку ХХ ст. Український Народний Дім містив українські культурно-просвітницькі та мистецькі товариства «Руська Бесіда», «Буковинський Боян», «Українська школа», «Зоря», редакції газет «Буковина» та «Руська Рада», українську друкарню, читальню, тут же знаходилась хлопчача бурса ім. Юрія Федьковича, проводились музично-літературні вечори на честь відомих українських письменників та композиторів.

У Народному Домі бували: Михайло Грушевський, Іван Франко, Леся Українка, Василь Стефаник, Володимир Винниченко.

Під час Першої світової війни будинок не постраждав. З приходом радянської влади Український народний дім було закрито, а в серпні 1940 року у цьому приміщенні відкрили музичну школу. Після Другої світової війни будинок було відведено під Дім учителя.

Із здобуттям Україною незалежності у 1991 році діяльність товариства «Український Народний Дім» було відновлено, тут почали активно працювати Товариство української мови ім. Т. Шевченка «Просвіта», Спілка Українських студентів, Клуб української молоді. Він знову став місцем проведення важливих громадсько-політичних та культурно-освітніх заходів, які влаштовують українські організації.

Також будинок внесений до реєстру пам'яток історії місцевого значення.

Польський Народний Дім

Рис. 8 Загальний вигляд будинку Польського Народного Дому [9] (історична фотографія)
Рік: 1904-1905 рр. (перебудова)
Архітектор: Франц Сковрон
Стиль: польський (Зигмунтовський) ренесанс XVI ст.

Рис. 9 Загальний вигляд будинку Польського Народного Дому [9] (сучасний стан)

Рис. 10 Деталь фасаду (аттик та діамантовий руст) [9]

На час приєднання Буковини до Австрії кількість поляків у краї була незначною. Але австрійська влада заохочувала їх переселення на Буковину. Соціальна структура поляків виявилась досить різноманітною, серед них були землевласники, державні службовці, прості селяни. Вже в 1869 році було засноване перше національне об'єднання «Товариство польське братньої помочі у Чернівцях і читальні польської». Це товариство у 1904 році купило будинок на вулиці Панській, 40 (нині – Ольги Кобилянської) та звернулось до Чернівецького магістрату з клопотанням про надання дозволу про перебудову придбаної споруди та побудову в ній великої зали [13].

Проєктом перебудови керував відомий львівський архітектор Франц Сковрон, а оздобленням великої зали для зібрань та урочистостей займався Конрад Гурецький. Перебудову приміщення завершили у 1905 році.

У Народному Домі концентрувалось все життя польської громади. Тут розташовувались польські товариства: спортивно-гімнастичне – «Сокіл», академічне – «Огніско», Бурса польська ремісничка ім. Яна Кілінського, польська читальня, Товариство польських вчителів Буковини, Товариство друзів польської сцени, приватна польська гімназія, а також кінотеатр «Модерн».

У радянський час приміщення використовувалося під кінотеатр, пізніше його було передано під музичну школу.

Сьогодні тут працює Товариство польської культури ім. Адама Міцкевича у лівому крилі будівлі. Тут, як і колись, збираються мешканці міста і краю польської національності для спілкування, відзначення свят та вивчення польської мови.

Єврейський Народний Дім

Рис. 11 Загальний вигляд будинку Єврейського Народного Дому (історична фотографія) [10]
Рік: 1907-1908 рр.

Архітектор: Юліус Бохнер

Стиль: поєднання необароко та неокласицизму

Рис. 12 Загальний вигляд будинку Єврейського Народного Дому (сучасний стан) [10]

Рис. 13 Деталь дверей бокового входу містить символ – єврейську зірку. [10]

На розі Театральної площі та вулиці Елієзера Штейнбарга (колишня вулиця Гейне, у 1918-му році – Ласкара Лучія, з 1944 до 1992 – Котляревського) знаходиться будівля, яка привертає до себе увагу з першого погляду. Це творіння відомих зодчих Юліуса Бохнера та Йозефа Шрайбера – Єврейський Народний Дім.

Народний Дім задумано як центр зібрання всієї єврейської громади, притулок духовного і національного життя євреїв краю. Його збудували у 1907-

1908 рр. у стилістичному поєднанні необароко та неокласицизму. На центральному фасаді встановлено чотири скульптури атлантів, які тримають у руках лаврові вінки, а на своїх плечах підпирають постаменти колон іонічного ордеру. Над фронтоном бачимо птаха, що розпростер крила. Нижче встановлено гербовий картуш, на якому колись була шестикутна зірка.

На першому поверсі нової споруди знаходились приміщення для моління, шкільні класи, кімнати для реєстрації шлюбів і новонароджених, на другому – конференц-зала, зала засідання правління громади, приймальня, кімната секретаря, бухгалтера, касира, а також читальна зала та бібліотека. Інші приміщення здавалися в оренду чисельним єврейським товариствам. Верхній поверх використовувався під житло. Також тут розташовувався кошерний ресторан.

При Єврейському Народному Домі працювали товариства: «Товариство чернівецьких підприємців», «Єврейське товариство «Відродження»», Союз єврейських студентів, цілий ряд благочинних організацій і товариств, таких, як «Студентська столова академіка Юдейка», «Союз Марі-Регінц», «Народна єврейська кухня», «Союз захисту дітей» та інші.

За радянських часів споруда використовувалася як будинок культури для працівників текстильної промисловості. Нині цей будинок став пам'яткою архітектури місцевого значення. Зараз тут знаходиться Центральний палац культури. В ньому є такі єврейські організації: Товариство єврейської культури ім. Елієзера Штейнбарга та Чернівецький єврейський громадсько-культурний фонд, а також Музей історії та культури євреїв Буковини [11]. А також тут працюють численні аматорські колективи — як дорослі, так і дитячі. Серед них — народний драматичний театр, театр естрадних мініатюр та публіцистики, оперна студія та ансамбль танцю, народний вокально-інструментальний ансамбль, народний духовий оркестр та вокальний ансамбль, дитячі студії — музична та театральна мистецтва тощо.

Німецький Народний Дім

Так само із входженням Буковини до складу Австрії перші управителі намагались заохотити переселення німців. Першими німецькими переселенцями стали службовці військових та цивільних установ, а далі – промисловці та ремісники. Центром культурної організації німців стало створене у 1897 році Товариство християнських німців, яке у 1904 році викупило землю на вулиці Панській, 47 (нині – Ольги Кобилянської). Перед тим, як розібрати старі будівлі та приступити до спорудження нової приміщення, у них тимчасово розташовувався Німецький шкільний інтернат.

Рис. 14 Загальний вигляд будинку Німецького Народного Дому (історична фотографія) [10]

Рік: 1908-1910 рр.

Архітектор: Густав Фріч

Стиль: модерн з мотивами німецької народної архітектури

Рис. 15 Загальний вигляд будинку Німецького Народного Дому (сучасний стан) [10]

Рис. 16 Фрагмент фасаду з фронтоном та фахверковими елементами оздоблення [10]

У 1908 році правом власності на нерухоме майно по вулиці Панській, 47 володіли чотири німецькі товариства: Товариство християнських німців Буковини, Центральний союз німецьких землевласників, Товариство німецьких сільськогосподарських спілок, Ощадне і позичкове товариство для німців міста Чернівці та передмість, а також Німецька шкільна спілка.

Засновником Народного Дому виступало Товариство християнських німців. Будівля була споруджена у 1908-1910 рр. за планами архітектора Густава Фріча. Споруда в середньому чотирьохповерхова, частково п'ятиповерхова, в деяких частинах двоповерхова (приміщення для студентів). Центральний двір об'єднує прибутковий будинок з розташованими позаду спорудами. Частини будинку з'єднані між собою. В партері розташовується Німецький торговий дім, на другому поверсі – Райфанзенська каса, на третьому – Крайова спілка, на четвертому – Товариство християнських німців, на п'ятому – товариство «Шлафарія» та «Прутана». Тут функціонував найкращий у місті кінотеатр [11].

Фасад будівлі був витриманий у німецькому стилі. Фасад прикрашають балкони та лоджії, а вся споруда увінчується стрімким покритим черепицею дахом і фронтоном з фахверковими елементами.

Невдовзі Німецький Народний Дім став центром національно-культурного життя німців Буковини, тут відбувалися численні вечори відпочинку, консультації юристів, проводились бали, концерти, вистави. Але Німецький

Народний Дім використовувався не тільки німцями, він був доступний для проведення різноманітних заходів та урочистостей представниками інших націй та народносте краю.

Нині тут працює товариство австрійсько-німецької культури «Відродження», де відбуваються різні традиційні німецькі свята, влаштовуються концерти та кінопокази. На першому поверсі знаходиться виставкова зала «Вернісаж», на п'ятому поверсі – музей відомого австрійського письменника Георга Дроздовського.

Румунський Народний Дім

Рис. 17 Загальний вигляд будинку Румунського Народного Дому (історична фотографія) [10]

Рік: 1937-1940 рр.

Архітектор: Хорія Крянге

Стиль: конструктивізм

Рис. 18 Загальний вигляд будинку Румунського Народного Дому (сучасний стан) [10]

Рис. 19 Деталі прорізів та осклення головного фасаду [10]

Перша будівля Румунського Народного Дому розташовувалась на Центральній площі, 6, у будівлі колишнього готелю «Вайс».

Після входження Буковини до складу Румунії в тогочасній архітектурі з'явилося намагання застосовувати архітектурні стилі, які були притаманні для Румунії. Після зведення будівлі Єврейського Народного Дому, Товариство румунської культури та літератури, вирішило, що воно також повинно мати презентабельну споруду. Адміністрація Буковини виділила товариству ділянку на площі Александрі (нині – Театральна площа) поряд з Єврейським Домом. Але на цю ділянку виявилось багато претендентів, тому 15 років було витрачено на суди щодо права володіння.

Проект будівлі подав архітектор Хорія Крянге, згідно з яким новобудова повинна була складатись з центрального блоку, що мав розміщуватись на площі, трьох блоків на вулиці Генерала Задіка (нині – Степана Бандери) та одного блоку на вулиці Університетській. Проект був виконаний у стилі конструктивізму, але через брак коштів було споруджено тільки шестиповерховий центральний блок у період з 1937 по 1940 рр., який поділявся на комерційну та культурну частини.

Культурна, до якої входили партер, концертна зала, бібліотека, читальні зали, робочі кабінети, належала товариству. А комерційна частина, яка складалась з магазину, готелю і ресторану – Православному релігійному фонду, який профінансував цей проєкт. На останньому поверсі відкривається панорама на місто [11].

Після проголошення в 1991 році незалежності України приміщення Будинку офіцерів було передано в оренду різним комерційним структурам. А більша частина будівлі, де знаходився Румунський Дім до 1940 року (Центральна площа, 6), належить Чернівецькому обласному апеляційному суду, а на першому поверсі розташовано румунське Товариство імені М. Емінеску.

Висновки. Узагальнюючи всю інформацію, можна стверджувати, що кожен Народний Дім у своєму роді був єдиним твором архітектури у складеному історичному міському середовищі, і в той ж час мав спільну функцію, яка протягом століть об'єднувала різні народи та формувала дух Чернівців, який можна відчутти тільки в місті — дух багатокультурності, дух співжиття і взаємоповаги представників різних національностей. Всі національні, релігійні спільноти можуть мирно дійти до великої загальної ідеї та досягти визначних набутків у дусі спільної культури.

Список джерел

1. Антошук Т.І. Народні дома Буковини на прикладі міста Чернівці. Архітектурний вісник КНУБА. 2013. Вип. 1. С. 252-257.
2. Архітектурна спадщина Чернівців австрійської доби: матер. міжнар. наук. конф. (Чернівці, 1-4 жовтня 2001 р.) упоряд. П. Рихло. Чернівці, 2003. 171 с.
3. Біленкова С.В. Архітектурний розвиток Чернівців на межі ХІХ-ХХ століть. Незалежний культурологічний літопис «І». Чернівці, 2009. Вип. 56. С. 199-207.
4. Ватаманюк Н.Ю. Принципи трансформації внутрішньоквартальних просторів історичних міст (на прикладі міста Чернівці): дис. д.ф. КНУБА, Київ, 2022. 227 с.
5. Вечерський В.В., Скібіцька Т.В., Сердюк О.М. Історико-містобудівні дослідження Чернівців. Київ, 2008. 106 с.
6. Водзинський Є.Є. Питання охорони своєрідності історичних міст України. Архітектурна спадщина України. Т.2. С.242-253.
7. Дьомін М. Актуальні проблеми пам'яткоохоронної діяльності в Україні. Мистецькі обрії 2004. Альманах: Науково-теоретичні праці та публіцистика. Київ, 2005. С. 263-268.
8. Жмундуляк Д.Д. Суспільно-політична складова «міфу Чернівців» другої половини ХІХ – початку ХХ ст. (за документами Державного архіву Чернівецької області). Архіви України. 2011. № 5(275). С. 10-21.

9. Кайндль Р.Ф. Історія міста Чернівці від найдавніших часів до сьогодення, присвячена 60-літньому ювілею правління Його Величності Цісаря Франца Йосифа I, в пам'ять про першу документальну згадку про Чернівці 500 років тому. Чернівці, 2005. 276 с.

10. Коротун І.В. Планувальні основи просторових композицій історичної забудови міста Чернівці. Наук.-техн. збірник: Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ, КНУБА, 2012. Вип. 30. С. 73-77.

11. Мельник І., Щербанюк Л., Любківський О. CZERNOWITZ: історичні вулиці, будинки та видатні особистості: урбаністичні есеї. Чернівці, 2015. 415 с.

12. Могитич Р.І. Містобудівельний розвиток Чернівців у XIV-XIX ст. Шляхи охорони урбаністичного середовища міста. Архітектурна спадщина Чернівців австрійської доби: Матеріали Міжнародної наукової конференції. Чернівці, 2003. С. 26-35

13. Никирса М. Чернівці. Документальні нариси з історії вулиць і площ. Чернівці, 2008. 451 с.

14. Чеховський І. Прогулянка Чернівцями та Буковиною: Путівник. Київ, 2007. 268 с.

References:

1. Antoshchuk, T.I. (2013) Narodni domy Bukovyny na prykladi mista Chernivtsi [National houses of Bukovyna on the example of the city of Chernivtsi]. Arkhitekturnyi visnyk KNUBA. Vyp. 1. P-p. 252-257. (in Ukrainian)

2. Arkhitekturna spadshchyna Chernivtsiv avstriiskoi doby [Architectural heritage of Chernivtsi during the Austrian era]. Materials of the international scientific conference (Chernivtsi, October 1-4, 2001) edited by P. Rykhlo. Chernivtsi, 2003. 171 p. (in Ukrainian)

3. Bilenkova, S.V. (2009). Arkhitekturnyi rozvytok Chernivtsiv na mezhi XIX-XX stolit [Architectural development of Chernivtsi on the border of the 19th and 20th centuries]. Independent cultural annals "Yi". Chernivtsi, Issue 56. P. 199-207. (in Ukrainian)

4. Vatamaniuk, N.Yu. (2022) Pryntsyipy transformatsii vnutrishnokvartalnykh prostoriv istorychnykh mist (na prykladi mista Chernivtsi) [Principles of transformation of intra-quarter spaces of historical cities (the case of Chernivtsi)]: diss. PhD, KNUBA, Kyiv, 227 p. (in Ukrainian)

5. Vechersky, V.V., Skibitska, T.V., Serdyuk, O.M. (2008) Istoryko-mistobudivni doslidzhennia Chernivtsi [Historical and urban planning studies of Chernivtsi]. Kyiv. 106 p. (in Ukrainian)

6. Vodzinsky, E.E. Pytannia okhorony svoieridnosti istorychnykh mist Ukrainy [The issue of protecting the uniqueness of historical cities of Ukraine]. Architectural heritage of Ukraine. T.2. P.242-253. (in Ukrainian)

7. Dyomin, M. (2005) Aktualni problemy pamiatkookhoronnoi diialnosti v Ukraini [Actual problems of monument preservation in Ukraine]. Artistic horizons 2004. Almanac: Scientific and theoretical works and journalism. Kyiv. P. 263-268. (in Ukrainian)

8. Zhmundulyak, D. D. (2011) Suspilno-politychna skladova «mifu Chernivtsiv» druhoi polovyny XIX – pochatku XX st. (za dokumentamy Derzhavnoho arkhivu Chernivetskoï oblasti) [Socio-political component of the "myth of Chernivtsi" of the second half of the 19th - beginning of the 20th century (according to the documents of the State Archive of the Chernivtsi region)]. Archives of Ukraine. № 5(275). P-p. 10-21. (in Ukrainian)

9. Kaindl, R.F. (2005) Istoriia mista Chernivtsi vid naidavnishykh chasiv do sohodennia, prysviachena 60-litnomu yuvileiu pravlinnia Yoho Velychnosti Tsisaria Frantsa Yosyfa I, v pamiat pro pershu dokumentalnu zghadku pro Chernivtsi 500 rokiv tomu [The history of the city of Chernivtsi from the earliest times to the present, dedicated to the 60th anniversary of the reign of His Majesty Emperor Franz Joseph I, in memory of the first documentary mention of Chernivtsi 500 years ago]. Chernivtsi. 276 p. (in Ukrainian)

10. Korotun, I.V. (2012) Planuvalni osnovy prostorovykh kompozytsii istorychnoi zabudovy mista Chernivtsi [Planning basics of spatial compositions of the historical buildings of the city of Chernivtsi]. Scientific and technical collection: Modern problems of architecture and urban planning. Kyiv, KNUBA. Issue 30. P. 73-77. (in Ukrainian)

11. Melnyk, I., Shcherbanyuk, L., Lyubkivskyi, O. (2015) CZERNOWITZ: istorychni vulytsi, budynky ta vydatni osobystosti: urbanistychni esei [CZERNOWITZ: Historic Streets, Houses, and Notables: Urban Essays]. Chernivtsi. 415 p. (in Ukrainian)

12. Mohytych, R.I. (2003) Mistobudivelnii rozvytok Chernivtsiv u XIV-XIX st. Shliakhy okhorony urbanistychnoho seredovyscha mista [Urban development of Chernivtsi in the XIV-XIX centuries. Ways of protecting the urban environment of the city]. Architectural heritage of Chernivtsi during the Austrian era: Proceedings of the International Scientific Conference. Chernivtsi, P. 26-35. (in Ukrainian)

13. Nykyrsa, M. (2008) Chernivtsi. Chernivtsi. Dokumentalni narysy z istorii vulyts i plosch [Documentary essays on the history of streets and squares]. Chernivtsi. 451 p. (in Ukrainian)

14. Chekhovskyi, I. (2007) Prohulianka Chernivtsiamy ta Bukovynoiu: Putivnyk [Walking in Chernivtsi and Bukovyna: Guide]. Kyiv. 268 p. (in Ukrainian)

Annotation

Nataliia Vatamaniuk, PhD, assistant, Department of urban planning and urbanism, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

Yuliia Sobko, assistant, Department of urban planning and urbanism, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

Yurii Sobko, PhD, associate professor of the department of construction Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovich

Integration of architecture and culture on the example of National houses in the city of Chernivtsi

Today, the preservation of historical and cultural heritage is a prerequisite for the development of the nation and its culture. National Houses were built with different architectural features of a particular community. The most important events of the national and cultural life of the city took place there, libraries and reading rooms, artistic groups, choirs, drama clubs, and theatres worked there. Later, public, political, educational, artistic, professional, and other organizations were formed there.

The purpose of the publication is to study the development of the National Houses and the stages of formation of cultural trends in the multinational city of Chernivtsi.

Chernivtsi is a multinational and multicultural city that has been shaped over the centuries by various historical factors.

For more than a century and a half, the city has had five National Houses, which symbolized the five most powerful national groups: German, Polish, Ukrainian, Jewish and Romanian.

The National Houses were built as meeting places. At the same time, they were meant to express the confidence and pride of the ethnic groups, each of which tried to present itself, its culture and economic strength in beautiful, presentable buildings.

Analysing Ludwig West's map, it can be stated that the Ukrainian (1), Polish (2), Jewish (3), and German (4) National Houses built or rebuilt (between 1899 and 1910) are located in the central part of the city – Theatre Square, O. Kobylanska Street (Herren Gasse), and the corner of Ukrains`ka and Petrovich Streets (Schlangen Gasse / Petrowicz Gasse). The Romanian National House (5) (built in the 1940s) is located in a vacant area next to the Jewish National House on the Theatre Square (Elisabeth Platz).

Keywords: National houses; Chernivtsi; national communities; culture.